

Расправа о културном рату у Србији настала након објављивања текста Слободана Антонића о овој све присутнијој појави у нашем друштву заокупља све већу пажњу. У исто време, све је јасније да се у нашем друштву више не воде велике теоријске и идеолошке расправе и не сукобљавају се партијски идеолози спремни да по сваку цену бране своје позиције.

Данас се готово и не сматра да је у политици потребно заступати одређена становишта, то се само чини током предизборних кампања. Безидејност наше савремене политике затворила је могућност да политика као израз заступања јавног добра и грађанских врлина буде нешто више од диктата политичких околности и реалних односа у друштву.

Политика је свакако и то, а да ли се она може свести на празан маркетиншки ход и брендирање, које ствара идејну и теоријску празнину у којој ми данас живимо? Зато и није чудно што идеолошку борбу све више замењује рат у области културе јер она сада постаје основно поприште на коме се још увек идеологија може користити као средство за остваривање реалног, а самим тим и озбиљног политичког утицаја. Зато су и сукоби различитих концепција у схватању културе, националног идентитета и обликовању јавног мњења тако жестоки и оптерећени идеолошким дисквалификацијама и манипулацијама.

То нису пуки пропагандистички ратови, будући да је пропагандно деловање данас сувише огољено, оно је постало неупотребљиво за готово неосетно, али веома делотворно манипулисање идејама и политичким ставовима. У нашим конфузним политичким приликама културни рат се посебно одвија између групација које себе проглашавају за носиоце грађанских, европских и модернизаторских вредности и при томе негирају било какву могућност демократског национализма (доброг национализма у њиховој идеолошкој интерпретацији) и оних политичких снага које сматрају да је

могуће заступати националне и државне интересе српског народа и при томе поштовати основна демократска начела.

Ову позицију најбоље је оцртао наш велики књижевник Борислав Пекић. „Али рећи Србија и демократија симултано и реципрочно, без преваге у корист једног или другог интереса, значи можда, ако ништа друго, наду да се они могу помирити јер то нисмо покушали. Све друго јесмо. И сад смо ту где јесмо.“

Ова либерално-демократска и грађанска групација полази од резолутног става да не може постојати тзв. добри национализам и да не може бити помирења између националног осећања и заступања демократских принципа, јер је за њих сваки национализам (посебно српски) неприхватљив и представља највећу опасност за опстанак демократије у нашем друштву. У Србији се одиграва још један специфичан процес који се развија након разбијања Југославије, а он се огледа у поновном враћању и заснивању српског идентитета, који је био дуго утопљен у покушај стварања посебног југословенског идентитета. Он је дефинитивно разорен у време грађанских ратова на тлу бивше савезне државе.

Срби су као по неком неписаном правилу остали последњи заступници југословенске идеје, а та приврженост није се изгубила ни данас. Међутим, то поновно проналажење српског националног идентитета одвија се као логичан крај разарања југословенства. Овај процес су прошли сви народи који су чинили југословенску државу, при чему Србија то одлучније чини тек након издвајања Црне Горе. Питање Косова и његове политичке судбине остаје једна од главних одредница у грађењу и очувању српског националног идентитета.

У оквиру независне српске државе намеће се сада, након толико деценија лутања и националног обезличавања, потреба да се учврсти и оснажи српски национални идентитет. Зашто ова за сваки народ разумљива потреба да одреди своје место у идентитетским координатама када је српски народ у питању изазива толико зазора? Навешћемо неколико примера да бисмо показали на који начин функционише ово схватање националног идентитета.

Први пример је из уводног слова уреднице Пешчаника Светлане Лукић: „У ствари, још и могу да поднесем разглабање о свим разлозима нашег одговора Црногорцима и Македонцима, али једно не могу – да чујем и једну реч о одбрани националног

достојанства. Какво национално достојанство? Тога нема. Потрошили смо га у протекле две деценије. Тадићу преостаје, ако хоће да буде Аденауер, да из дана у дан, и тако годинама, он или неко други у тишини ради, да хода на прстима и пред светом и пред нама и да нам скромно саопшти шта је од уништеног поправљено и шта је ново направљено. Ако не буде радио тако, ово ће заиста постати место које ће се дефинисати као станиште људи који обитавају у људским настамбама смештеним између река и неких планина.“

И мишљење Светислава Басаре о измишљотини званој „национални идентитет“ веома је индикативно. „Митоманија и лаж су сама срж нашег националног идентитета. Ми смо као они вазда недорасли провинцијски момци који у јесењим данима забављају друштво приповедањем својих измишљених пустоловина. Да бисте сазнали више о акумулацији нестварности и лошем функционисању реалности, боље је читати текстуалне уратке апологета локалне измишљотине зване 'национални идентитет'. Кажем 'локалне' јер национални идентитет донекле постоји тамо где људи имају идентитет и интегритет. Погледајте политичку сцену. Такав скуп шарлатана и лажовчина готово да је немогућ. Овде је могућ. И зато осим инерције и социјалне ентропије овде ништа не постоји.“

Из сведочења Милорада Шарића, председника српске општине Ораховац на Косову, можемо видети како се национални идентитет јавља као последње егзистенцијално и историјско упориште за српски народ, који годинама живи у овом ораховачком гету. За њих је српски идентитет од животне важности. „Две трећине наше имовине је у рукама Албанаца“, наводи Милорад Шаровић, и сâм прогнаник са свог огњишта. „Нико ми не може отети поглед. Тај поглед је мој живот. Ако бих се одавде одмакао, било би то као смрт. Живимо од сећања у овом гету. Тај мирис има облик наших некадашњих живота. Ако је човек само мирис и само боја, свеједно му је да ли ће осванути. Били смо свесни да морамо да очувамо суштину бића наше деце. Знали смо да не можемо вечито да живимо у кавезу. А ето још у њему живимо. Опет трпимо: и опет. Само да бисмо овде трајали. Нама је борба за опстанак у генима. Уосталом, овде је наша земља, ово је наше парче Србије.“

Када се упореде ови примери, можемо видети до које мере су људи који себе означавају као припаднике модерне грађанске Србије у ствари заробљеници својеврсног анационалног нихилизма у коме нема места за елементарно осећање националног достојанства јер су га Срби последњих деценија потрошили као једини кривци за брутално разарање Југославије. То су идеолошке догме којих се и по цену апсолутне негације српског националног осећања придржавају представници тзв. друге Србије.

Влада Милутиновић у изванредном тексту „Култура одржавања стереотипа“ јасно је показао до које мере је србизам као негативни стереотип постао алфа и омега идеолошког функционисања ове веома агресивне политичке групације. Очигледно је да се ради о својеврсном идеолошком гету у коме нема места за било какву расправу јер Срби немају више право да се позивају на достојанство и национални идентитет јер нису спремни на катарзу и самопоништавање, а чак су се усудили да се позивају на српски национални идентитет, српску историју и традицију, што је за многе неопростив грех и недопустива политичка провокација. Србима једино преостаје да у себи затоме свој национални идентитет и да прођу вишегодишњу Каносу и онда ће можда моћи да проговоре о свом националном идентитету и својој историји.

Сводити српску историју, пуну успона и падова, искључиво на лаж и митоманство спада у неозбиљно поигравање и покушај да се конструише нека нова, нама до сада непозната и немитолошка историја.

Занимљиво је у овом контексту изнети неке елементе анализе резултата истраживања о предрасудама и стереотипима на Балкану Центра за социолошка истраживања Филозофског факултета у Нишу. Подаци из овог истраживања показују да се у свим балканским земљама питање националног идентитета и даље јавља као суштинско одређење њиховог укупног постојања. Није то својствено само припадницима српског народа. Све су то општа места националних предрасуда, које такође на парадоксалан начин чине идентитет једног народа. Али проблем настаје када се овакве стереотипне представе о српском народу политички и идеолошки инструментализују како би се негирало чак и право српског народа на национално достојанство, историју, традицију и национални идентитет.

Ентони Смит у расправи о националном идентитету истиче: „С обзиром на број етничких заједница и категорија које се могу мобилисати поновним налажењем чак и неразговорних етноисторија, мали су изгледи да се културни ратови етнија и нација окончају, а национализам нестане. Засад је мало знакова опадања национализма и националних идентитета појединачних европских нација, или раста истински европског политичког национализма, упркос стремљењима чланица утицајнијег Европског парламента. Данас је национални идентитет главни облик поистовећивања са колективом. Привлачност нације и национализма је глобална; нема те области у којој не избијају етнички протести и националистички устанци. Хваљена или ружена, нација мало чиме показује да је превазиђена, а за национализам се не би рекло да иоле губи своју експлозивну моћ и утицај у народу.“

Овај текст нема за циљ да буде апологија национализму и националном идентитету, већ да укаже на постојање идеолошке борбе која се води несмањеном жестином око питања односа демократије и национализма, слободе и нације, и дилеме да ли може постојати тзв. добри национализам или, прецизније речено, демократски национализам. Овде је у питању залагање за скидање идеолошке и политичке хипотеке са сваког покушаја да се рационално проговори о српском националном идентитету, а да тај покушај не буде одмах, као по правилу, проглашен као тежња ка српском хегемонизму, залагање за Велику Србију или рушење мостова са суседним државама.

Морамо изаћи из ситуације да након сваког помињања српског националног идентитета и српског националног интереса мора уследити нека врста nelaгоде, извињавања и објашњења да се не ради о српском национализму који жели да негира све друге националне идентитете. Србија као независна и суверена држава мора најзад доћи у положај да не буде и даље заточеник деведесетих година и да на тај начин непрестано буде гурана у самоизолацију и представљана као перманентни реметилачки фактор на Балкану, што се чини и ових дана након одлуке о надлежности Међународног суда правде у Хагу поводом тужбе Хрватске за геноцид који је наводно учинила Србија у време грађанског рата вођеног након разбијања СФРЈ.

Реакције које су уследиле у Србији након овакве непринципијелне и политички мотивисане одлуке Међународног суда правде јасно показују да је достигнута граница испод које Србија једноставно не може да иде у свом самопонижавању и самонегацији. Зато се и питање дефинисања српског националног идентитета данас јавља као егзистенцијално питање нашег народа и друштва.

21. новембар 2008. године